

ZVEZA
POTROŠNIKOV
SLOVENIJE

ZPS
test

05/2026

cena 7,95 €

PASJA HRANA

Test popolne suhe hrane

TEST PAPIRNATIH BRISAČ

Preprost izdelek z zapleteno sestavo

Testirali smo

IZDELKE ZA ZAŠČITO OBRAZA PRED SONCEM
BATERIJSKE POKONČNE SESALNIKE
TELEVIZORJE

Aktualno

PESEK NA OTROŠKIH IGRIŠČIH
PROMOCIJA PREHRANSKIH DOPOLNIL
VITAMIN C

živeti pametno
za trajnosten, preudaren in kakovosten življenjski slog

9 772386 078201

IZPOSTAVLJENO

◀ 19 Test papirnatih brisač

Preprost izdelek z zapleteno sestavo

Papirnatih brisač so preprost izdelek z zapleteno sestavo. Lahko bi jim rekli tudi kuhinjske brisače, a v resnici jih uporabljamo v celotnem gospodinjstvu, zato je izraz papirnatih brisač verjetno bolj primeren.

+ 22 Brisače iz recikliranega materiala niso navdušile

Otrok

04 Pesek za ustvarjanje in igro

Azbest v pisanem pesku in figuricah

Kozmetika

28 Vitamin C za kožo

Pozitivni učinki, težava je nestabilnost izdelkov

Hišni ljubljenci

06 Test popolne suhe hrane za pse

Kakšno hrano ponuditi vašemu kosmatincu?

12 Zavarovanje hišnih ljubljencev

Kdaj je zavarovanje hišnih ljubljencev smiselno?

Prehrana

14 Z novim zakonom tudi nad prehranska dopolnila

Stop divjemu oglaševanju in promociji

16 V premislek pred nakupom jagod zunaj sezone

Grenak priokus rdeče znanilke pomladi

34 Pametni televizorji

Ali bo OLED izgubil bitko za dnevno sobo?

Gospodinjstvo

33 Ob testu pokončnih baterijskih sesalnikov

Hišni prah pod drobnogledom

Osebne finance

37 Obresti: kako kredit postane dražji, kot se zdi

80.000 evrov za obresti

39 Končno razumem svoje finance

Celotno orodje na enem mestu

ZPStest

24 Izdelki za zaščito obraza pred soncem

ZF 50+ na embalaži – kaj pa v resnici?

30 Pokončni baterijski sesalniki

Brezžično sesanje in pomivanje?

REVILJA ZVEZE POTROŠNIKOV SLOVENIJE

USTANOVITELJ

Zveza potrošnikov Slovenije – društvo

IZDAJATELJ

Mednarodni inštitut za potrošniške raziskave

GLAVNA UREDNICA

Goga Gordana Sredojevič

ODGOVORNA UREDNICA

Tanja Piškur

UREDNIŠTVO

Jasmina Bevc Bahar, Eva Marija Čad,

Maja Fister, Petra Lovišček,

Boštjan Okorn, Matjaž Pirc,

Barbara Primc, Meta Stegenšek,

Urša Šmid Božičević

FOTO

Shutterstock.com, arhiv uredništva

OBLIKOVANJE/GRAFIČNA PRIPRAVA

Ajda Žagar

TISK

TISKARNA JANUŠ

NAKLADA

5500 izvodov

DISTRIBUCIJA

POŠTA SLOVENIJE

IZID PRVE ŠTEVILKE

marec 1991

NASLOV UREDNIŠTVA IN NAROČNIŠKI ODDELEK

ZPStest

Tržaška cesta 2

1000 Ljubljana

e-pošta uredništvo: urednistvo@zps.si

e-pošta naročnine: narocnine@zps.si

telefon naročnine: (01) 474 06 00

vsak delavnik med 9. in 11. uro

www.zps.si

ISSN 2386 - 0782

TRR: 02010-0016585996

Na podlagi Zakona o DDV-1, Ur. list 72/2019, spada revija med proizvode, za katere se DDV obračunava po stopnji 5 %.

© Vse pravice pridržane. Reproduciranje, shranjevanje ali prepisovanje katerega koli dela revije je dovoljeno le s pisnim soglasjem uredništva.

Ali industrija res ve, kaj želijo potrošniki?

Učilnica v osnovni šoli v manjšem kraju. Pripravljen prigrizek, zraven voda v pollitrskih plastenkah. Da je italijanskega izvora, je tokrat manj pomembno kot dejstvo, da je le dva koraka stran pipa s svežo vodo. Po predavanju plastenke izginejo, voda je natočena v vrčih.

Tiskovna konferenca na Gospodarski zbornici o kavcijskem sistemu za plastično embalažo. Pred nami na mizi voda v plastenkah. Menda jo je tja postavil gostinec. Pozneje jo zamenjajo z mineralno vodo v povratni steklenici.

V obeh primerih je bil potreben le majhen namig, pa so odgovorni dojeli, da so se ujeli v zanko današnjega sveta, ki obožuje plastiko in je povsem pozabil na pozitivne tradicionalne prakse. No, vsaj zdi se tako. Bolj ko smo aktivni v projektu Čisto, s katerim želimo obuditi življenjske povratni embalaži za pijačo, bolj ugotavljamo, da se med potrošniki zavest krepi, a je v resnici ne morejo udeležiti, saj ni dovolj ponudbe.

V naši anketi so potrošniki v presenetljivo velikem deležu (91 odstotkov) opozorili, da vsaj občasno pogrešajo ponudbo pijač v povratni embalaži (običajno je steklena). Zelo podoben delež bi takšno pijačo pogosto kupoval, če bi le bila na voljo.

Proizvajalci in trgovci, s katerimi smo se pogovarjali, dvomijo v te številke in raje vztrajajo pri utečeni poslovni praksi. Plastična embalaža pride s tovornjaki skozi skladiščna vrata in skozi glavna vrata skupaj s potrošniki zapusti trgovino. Proizvajalci se obnašajo, kot bi bili na enosmerni cesti, trgovcem se ni treba ubadati z zbiranjem, kaj šele sortiranjem povratne embalaže. Jasno, da to povzroča strošek.

Skoraj vse analize življenjskega cikla embalaže za pijače kažejo, da je povratna steklenica cenejša že, če jo uporabimo 5-krat do 10-krat. V praksi pa lahko steklenice (ki vendarle še obstajajo) brez večjih

težav uporabimo tudi 30-krat, celo do 50-krat. Potrošniki jih cenijo, ker pijača v njih ohrani pristen okus, ne glede na to, kako je bila skladiščena. Tudi proizvajalci priznavajo, da plastična embalaža prinaša izzive, ki se pri okusu pokažejo na robu uporabnosti.

Kje je torej težava? Morda v tem, da se potrošnikom ne zdi vredno ukvarjati s shranjevanjem in vračanjem embalaže, ki je povrh še težka? Če lahko sklepamo po rezultatih ankete, niti ne. Več kot 40 odstotkov potrošnikov namreč bolj moti slaba izbira, četrtnino pa zapleten in nejasen sistem vračanja. Teža steklenic je ovira za manj kot petino potrošnikov.

Zakaj tokrat toliko prostora namenjamo rezultatom ankete in drugim ugotovitvam, ki so povezane s projektom? Zato, ker se tudi tokrat izkazuje, da proizvajalci in trgovci v večnem pehanju po zniževanju stroškov izgubljajo stik z realnostjo, stik s potrošniki. Jamranje in ugotavljanje, kaj je vse narobe, pa žal ne bo prineslo pozitivnih rezultatov.

Potrošniki se moramo sami vprašati, ali vso pijačo v plastični embalaži, ki v trgovini zavzema tudi več deset metrov prodajnih polic, zares potrebujemo. Vroči dnevi, ki nedvomno prihajajo, so lahko pravi za praktični preizkus. Za domačo uporabo raje kupite (bolj prestižno) steklenico priljubljene mineralne vode, ki je skoraj še edina brezalkoholna pijača, ki je na voljo v povratni embalaži. Za na pot pa si pijačo natočite v bidon za večkratno uporabo.

Najbolj preprosto bo, če boste odprli domačo pipo s kakovostno vodo, ji morda dodali kakšno kapljico sirupa, limono ali pomarančo in meliso ter si tako pripravili osvežujoč in zdrav napitek, ki je povrh še bistveno cenejši. Veliko boste naredili ne samo za denarnico, ampak tudi za okolje.

Boštjan Okorn,
vodja primerjalnega testiranja

ZPS

že več kot *35 let*

na strani potrošnikov

strokoven ■ nepristranski ■ brez oglasov

Svetovanje za člane ZPS

PRAVNO SVETOVANJE

pon.-pet. 13.00-15.00

T: (01) 432 00 89

KAKOVOST IN VARNOST
GOSPODINJSKIH APARATOV
IN IZDELKOV ZA DOM

četrtek 10.00-12.00

T: (01) 474 06 10

Azbest v pisanem pesku in figuricah

BESEDILO URŠA ŠMID BOŽIČEVIČ IN dr. METODA DODIČ FIKFAK, KLINIČNI INŠTITUT ZA MEDICINO DELA, PROMETA IN ŠPORTA

V peskih za ustvarjanje in igro so lahko prisotna azbestna vlakna, ki povzročajo raka. Število odpoklicev v različnih državah narašča. Za katere izdelke velja opozorilo in kako ravnati z njimi? Varne izpostavljenosti azbestnim vlaknom ni.

KATERI IZDELKI SO ONESNAŽENI?

Trenutno velja, da so z azbestom onesnaženi predvsem:

- barvni pesek za ustvarjanje in dekoracijo,
- s peskom napolnjene upogljive igrače, kot so gorile, kače in akcijske figurice,
- t. i. čarobni in kinetični pesek,
- barviti pesek za posip na nalepke za oblikovanje motivov, kot so živali.

Izdelki imajo imena, kot so »Rainbow Sand«, »Magic Sand«, »Glow Art Sand«, na voljo so v majhnih pakiranjih, kilogram ali manj. Pesek ni namenjen samo za igranje in ustvarjanje, uporaben je tudi kot dekoracija: nasut v plasteh v prozorne posode ali posut po lepljivih slikah. Uporabljajo ga tudi kot polnilo v raztegljivih akcijskih igralnih figurah.

Azbest v pisanem pesku ni povezan z gradbeništvom, ampak je problem priljubljenega izdelka za otroke, nadzora v dobavni verigi in varnosti izdelkov na trgu. Poleg najbolj razširjenega belega azbesta (križotil) so v pesku za ustvarjanje najpogosteje odkrili najnevarnejšo obliko azbesta – tremolit. Sestava je odvisna od tega, kje kopljejo kamnino, iz katere pridobivajo pesek. Tega ni mogoče »popraviti« z lepšo etiketo ali boljšim tržnim sloganom. Dejstvo je, da so v igračah odkrili več kot eno vrsto azbesta, zato je ustrezen, sistematičen in hiter nadzor izrednega pomena.

IGRAČA JE ONESNAŽENA Z AZBESTOM: KAKO RAVNATI?

Ali igrača vsebuje azbest, s prostim očesom ni mogoče prepoznati, izdelek mora biti pregledan v laboratoriju, kjer ima strokovno osebje izkušnje s tovrstnim testiranjem. Dokler ni točnih podatkov o izidih testiranj, se obnašajte, kot da je v pesku azbest: izdelkov ne uporabljajte več. Priporočljivo je, da iz previdnosti ne uporabljate

ni izdelkov iz peska za ustvarjanje, za katere ni bilo izrecno potrjeno, da so varni. Pesek shranjujte varno in v zaprti embalaži.

Če ste embalažo že odprli, delajte z masko FFP2 in rokavicami. Upoštevajte naslednja priporočila.

- Pesek navlažite, da se ne praši (na primer z razpršilko za rože).
- Nato ga dajte v neprepustno vrečko in še v drugo vrečko. Lahko ga shranite tudi v vedru s tesno prilegajočim se pokrovom.
- Ostanke peska z vseh površin obrišite z vlažno krpo in krpo zavržite. Svetujemo večkratno temeljito mokro čiščenje izpostavljenih površin.
- Ostanke peska ne sesajte s sesalnikom, saj lahko ta drobne delce razprši po prostoru. Poleg tega se lahko sesalnik kontaminira z azbestom.
- Lopatke in druge igrače, ki so bile v stiku s peskom, sperite.
- Večkrat prezračite prostor.
- Izdelke, ki vsebujejo azbest, odložite kot nevarne odpadke. Nevarnih odpadkov ne sprejemajo v vseh zbirnih centrih.

Gre za izdelke, ki jih uporabljajo otroci, zato izjave, kot je »počakati je treba na več informacij«, nikakor niso primerne. Ukrepati je treba takoj – z informacijami za varno uporabo in temeljitim preverjanjem varnosti izdelkov, ki so že na trgu.

Z azbestom so lahko onesnažene tudi različne igralne figure, saj pesek uporabljajo kot polnilo. Velja enako opozorilo kot za pesek: figur ne uporabljajte več.

KAKO VELIKO JE ZDRAVSTVENO TVEGANJE?

Po razvrstitvi Mednarodne agencije za raziskavo raka (IARC) vsa azbestna vlakna spadajo v

1. skupino rakotvornih snovi. Najvišja stopnja razvrstitve kaže, da obstajajo prepričljivi dokazi, da snov povzroča raka pri ljudeh in živalih.

Vdihana azbestna vlakna se kopičijo v pljučih, kar lahko povzroči vnetje in brazgotinjenje pljuč in poprsnice ter posledično rakotvorne spremembe (npr. maligni mezoteliom). Verjetnost, da zbolimo za rakom zaradi azbesta, narašča s koncentracijo vlaken v zraku, ki ga vdihujemo, ter s časom izpostavljenosti tem vlaknom.

DESETLETJA DOLGO LATENTNO OBDOBJE

Ali in kdaj vlakna povzročijo bolezen, je zelo različno. Raziskave kažejo, da med vdihavanjem vlaken in izbruhom bolezni v povprečju preteče več desetletij. Zdravniki govorijo o latentnem obdobju. Zaradi dolgih latentnih obdobj je pomembno, v kateri starosti pride do stika z azbestom: če azbest vdihavajo otroci, je tveganje, da pozneje v življenju zbolijo, večje kot pri odraslih.

Otroci niso majhni odrasli. Njihova pljuča in telesa se še razvijajo, več časa preživijo na tleh, z rokami se pogosto dotikajo ust. Tudi kadar je vsebnost azbesta majhna, so okoliščine izpostavljenosti pri otrocih drugačne – in zanje nimamo za desetletje podatkov, kot jih imamo za določene skupine poklicev.

KAJ AZBEST POČNE V TELESU?

Kako natančno azbest povzroča raka, še ni popolnoma pojasnjeno. Kemijsko gre za neškodljive silikatne minerale, predvsem iz silicijevega dioksida. Toda drobna vlakna stalno dražijo človeške celice, saj jih telo ne more razgraditi. To sproži lokalne imunske reakcije, kar lahko privede do z azbestom povezane bolezni.

Azbest povzroča raka pljuč, raka poprsnice in potrebušnice (maligni mezoteliom), raka grla in jajčnikov, povezuje ga tudi z raki prebavil, možganov in ledvic.

KAJ POMENI VISOKA STOPNJA IZPOSTAVLJENOSTI?¹

Tudi če v prostoru ni azbestnih izdelkov, je naravna koncentracija azbestnih vlaken v okolju približno 100 vlaken na kubični meter zraka. Za Slovenijo uradnih podatkov ni, po ocenah pa so podatki primerljivi s tujino. Vlakna prihajajo iz razpadajočih kamnin ali iz stavb in streh, ki še niso bile očiščene azbesta. Kopičijo se v tleh in ko je zrak suh, se lahko ponovno dvignejo v zrak. Z vetrom lahko prepotujejo dolge razdalje. Mejna vrednost, ki jo lahko zaznajo običajne metode merjenja, je okrog 300 vlaken na kubični meter zraka. Stavba velja za uspešno očiščeno, če koncentracija pade pod 500 vlaken na kubični meter.

Pri nepravilni sanaciji se lahko lokalno sprosti ogromne koncentracije, tudi do 100.000 vlaken na kubični meter zraka (denimo pri nezaščitenem odstranjevanju azbestnih ploščic) in celo do deset milijonov vlaken na kubični meter zraka (pri rezanju azbestnega cementa s kotnim brusilnikom).

ZAKAJ SE AZBEST ŠE VEDNO POJAVLJA?

Vse države po svetu niso prepovedale škodljivih vlaken. Avstralska vlada, ki je na tem področju poleg Nove Zelandije med najbolj aktivnimi na svetu, navaja le 60 držav, ki so azbest popolnoma prepovedale. Med njimi so vse države EU. V mnogih azijskih državah prepoved azbesta, če sploh obstaja, velja le za določene skupine izdelkov.

Na Kitajskem je še vedno dovoljeno pridobivanje azbesta, prav tako njegova predelava, a z nekaterimi omejitvami. V Ljudski republiki Kitajski lahko po podatkih britanske organizacije za varnost pri delu BOHS (British Occupational Hygiene Society) izdelek označijo kot »brez azbesta«, če vlakna predstavljajo manj kot pet odstotkov njegove mase. Res je, da večina onesnaženih igračk, ki so jih odkrili do zdaj, prihaja s Kitajske, a ta država ni edini izvor z azbestom onesnaženih igračk.

ODPOKLICI S SKUPNEGA EVROPSKEGA TRGA: SAFETY GATE

Letos je bilo z evropskega trga zaradi onesnaženosti z azbestom odpoklicanih devet različnih igračk. Slovenija je do konca aprila odpoklicala sedem igračk. V prihodnjih mesecih lahko zaradi preverjanja varnosti te skupine izdelkov pričakujemo še več odpoklicev.

NEMČIJA: 10 OD 22 IGRAČ ONESNAŽENIH Z AZBESTOM

Naši nemški kolegi so letos preverili varnost peska in figuric. Nakupovali so v klasičnih in spletnih trgovinah ter spletnih tržnicah. Onesnažene igrače (10 od 22) so razvrstili v dva razreda: z vsebnostjo azbesta v količini, manjši od enega odstotka (v tej skupini je bilo devet peskov), in z vsebnostjo od enega do pet odstotkov (en pesek). Za igrače so že bili objavljeni odpoklici na nemškem trgu, na spletni strani evropskega sistema za odpoklic nevarnih izdelkov Safety gate trenutno še ni podatkov. ■

Podprite peticijo za življenje brez nevarnih kemikalij. Vaša podpora je nujna za naše aktivnosti na tem področju.

[zps.si](https://www.zps.si)

¹ Vir: Bavarski deželni urad za okolje (Bayerisches Landesamt für Umwelt) [chrome-extension://efaidnbnmnnibpcajpcglcfindmkaj/https://www.lfu.bayern.de/buerger/doc/uw_9_asbest.pdf](https://www.lfu.bayern.de/buerger/doc/uw_9_asbest.pdf)

ToxFree Life
FOR ALL

Projekt sofinancira program Evropske unije Life 2022 v okviru sporazuma o dodelitvi sredstev 101114078. Izražena stališča in mnenja so izključno stališča in mnenja avtorjev in ne odražajo nujno stališča in mnenj Evropske unije ali Evropske izvajalske agencije za podnebje, infrastrukturo in okolje (CINEA). Niti Evropska unija niti organ, ki dodeljuje sredstva, zanje nista odgovorna.

V PREMISLEK PRED NAKUPOM JAGOD ZUNAJ SEZONE

Grenak priokus rdeče znanilke pomladi

BESEDILO NINA TOME IN ELENA LUNDER, OKOLJSKA ORGANIZACIJA FOCUS

Se kdaj vprašate, kako so lahko jagode na policah supermarketov že v začetku leta, ko zima sploh še ni rekla zadnje besede? Že februarja in marca nas pozdravljajo rdeči plodovi, za katere je jasno, da niso pridelani v Sloveniji, ampak smo jih uvozili iz oddaljenih krajev. Po kakšni ceni za naravo in ljudi so se te jagode znašle pri nas?

Ko kupujemo uvožene jagode, se vključujemo v dolgo in pogosto netransparentno dobavno verigo. Vsaka košarica, ki jo položimo v voziček, nosi s seboj nevidne stroške: od izkoriščanja delovne sile do uničevanja ekosistemov, ki pa so tisoče kilometrov stran in zato prepogosto prezrti.

KRUTA REALNOST POD PLASTIKO

Uvožene jagode, posebej v zimskem času, prihajajo predvsem iz Španije. V ogromnih nasadih v provinci Huelva, ki velja za evropsko središče jagodičevja, se pod neskončnim morjem plastičnih rastlinjakov odvija intenzivna industrijska pridelava. Ta regija proizvede več kot 250.000 ton jagod na leto, kar zahteva ogromne količine virov in poceni delovne sile.

Eden ključnih elementov španske pridelave jagodičevja so sezonski delavci. Veliko jih prihaja iz Maroka, podsaharske Afrike ali vzhodne Evrope. Prav oni so tisti, ki so dolge ure sklonjeni nad rastlinami, obirajo jagode, jih pakirajo in skrbijo za nasade. Primeri izkoriščanja niso redkost. Sistem, ki temelji na nizkih cenah in velikih količinah, pogosto pritiska prav na delavce in na okolje.

Migrantski kmetijski delavci v regijah Almería in Huelva na jugu Španije se že desetletja

soočajo z resnimi kršitvami temeljnih pravic, od odrekovanja plač in prisilnega dela do nehumanih bivalnih prostorov. Med njimi so popolnoma nevidni, nedokumentirani migranti, ki nimajo prav nobene pravne zaščite in so prepuščeni (ne)milosti delodajalcev, pa tudi delavci, ki v Španijo pridejo na podlagi uradnega bilateralnega sporazuma z Marokom. Čeprav zadnji formalno posedujejo pogodbe, ki jim nudijo vsaj minimalno varnost in »obstoje« v sistemu, so v praksi njihove pravice pogosto le črka na papirju.

Vsako leto tako v času obiranja jagod iz Maroka v Španijo potuje več kot 3000 žensk. Čeprav sporazum ne določa spolnih meril, v praksi izbirajo ženske – zaradi stereotipnih predstav o njihovi poslušnosti, natančnosti in pridnosti. Pogosto so za delo izbrane mlajše matere, saj imajo dodatno motivacijo, da brez pritožb opravijo delo in se nato vrnejo v Maroko, kjer jih čakajo otroci. Kljub uradnemu statusu pogosto sploh ne poznajo vsebine svojih pogodb, soočajo pa se s sistematičnim kršenjem dogovorjenih pogojev: od nižjega plačila in neplačanih nadur do kulturnega, rasnega in spolnega nasilja. Njihova edina opora v tem okolju, kjer sta strah pred izgubo vira zaslužka in pomanjkanje informacij ključna vzvoda nadzora, ostajata medsebojna solidarnost in podpora sindikatov, ki poskušajo uveljaviti vsaj osnovno človeško dostojanstvo.

Kršitve niso skrivnost, znane so že dolgo. Zanje vedo tako španska vlada kot podjetja, ki kupujejo jagode in druge pridelke iz teh regij, a spremeni se zelo malo.

JAGODE NA VRHU LESTVICE »UMAZANEGA« SADJA

Pridelava popolnih jagod temelji na uporabi fitofarmaceutskih sredstev, imenovanih sredstva za varstvo rastlin (PPP), ki jih škropijo nad nasadi. Jagode so namreč ena izmed najbolj občutljivih kultur: njihova tanka »koža« in velika vsebnost sladkorja sta magnet za škodljivce in plesni. Velik del škropiv se izgubi v zraku (spray drift), v zaprtih rastlinjakih pa so delavci in delavke neposredno izpostavljeni nevarnim kemikalijam. Pogosto delajo tik ob viru škropljenja, brez kakršne koli zaščite, kar lahko povzroča hude glavobole, bolečine v trebuhu in druge akutne zdravstvene težave. Kratkoročni učinki so hitro opazni, izjemno škodljive in dobro dokumentirane pa so tudi dolgoročne posledice izpostavljenosti PPP, ki so rakotvorni in motilci hormonov.

Model intenzivnega kmetijstva v rastlinjakih ne izčrpava le delavcev, ampak tudi vodo in tla. Po južni Španiji in Portugalski se kilometri plastičnih rastlinjakov raztezajo tam, kjer so nekoč rasle oljke, grozdje in žito. Tako so veliki, da se jih vidi iz vesolja. Legalno in nelegalno odvzeta voda z zaščitenih območij povzroča izsuševanje tal in upad biotske raznovrstnosti. Huelva je ob Unescovem zaščitenem mokrišču Doñane, katerega ekosistemi so ključni za stotine tisoč selitvenih ptic, a so zaradi desetletij črpanja vode za namakanje plantaž jagodičevja na robu kolapsa. Ilegalni vodnjaki v okolici parka povzročajo, da nekatere lagune v parku popolnoma presahnejo.

Ko potrošnik poseže po uvoženih jagodah, pogosto vidi le ugodno ceno, a ta redko pomeni, da je sadež v resnici poceni. Veliko pogosteje pomeni, da so pravi stroški skriti v izkoriščevalskem načinu pridelave, uničevanju okolja in nehumanih pogojih, v katerih delajo sezonski delavci.

Hitro širjenje plantaž in uporaba gnojil dodatno onesnažujeta površinske vode z nitrati in ostanki fitofarmaceutskih sredstev, medtem ko podnebne spremembe povečujejo tveganje suše in širjenja puščavskih razmer. Zaradi pretiranega črpanja se podzemne vode ne obnavljajo več dovolj hitro, vodnjaki presihajo, lokalni mali kmetje pa so prisiljeni iskati druge vire za namakanje, saj regija vse hitreje ostaja brez vode.

PESTICIDI, KI JIH NE MORETE SPRATI

Intenzivna pridelava jagod pomeni tudi tveganje za potrošnika, ki jih kupi. V nasprotju s pomarančami ali bananami jagode nimajo lupine, ki bi jo lahko odstranili. Njihova struktura je porozna, kar pomeni, da delujejo kot goba ter pesticide in fungicide vpijajo neposredno v meso sadeža. Da bi bile jagode na naših policah na videz sveže še teden po obiranju, pridelovalci na dolgih transportnih poteh uporabljajo sistemske fungicide, ki preprečujejo razvoj plesni.

Projekt Re:boot sofinancira Evropska Unija preko programa DEAR. Vsebina ne odraža nujno stališč sofinancerjev in je v izključni odgovornosti Fokusa.

Te snovi so pogosto hormonski motilci in nevrotoksini, ki so zlasti nevarni za otroke, saj lahko vplivajo na njihov razvoj že v majhnih koncentracijah. Potrošniki pogosto zmotno upamo, da bomo težavo rešili v kuhinji. A voda in soda bikarbona ne odstranita pesticidov, saj kemikalije niso le na površini, temveč so del tkiva samega sadeža. Čeprav s pranjem odstranimo nekaj umazanije in del površinskih ostankov, kemičnega koktajla v notranjosti ne moremo izprati.

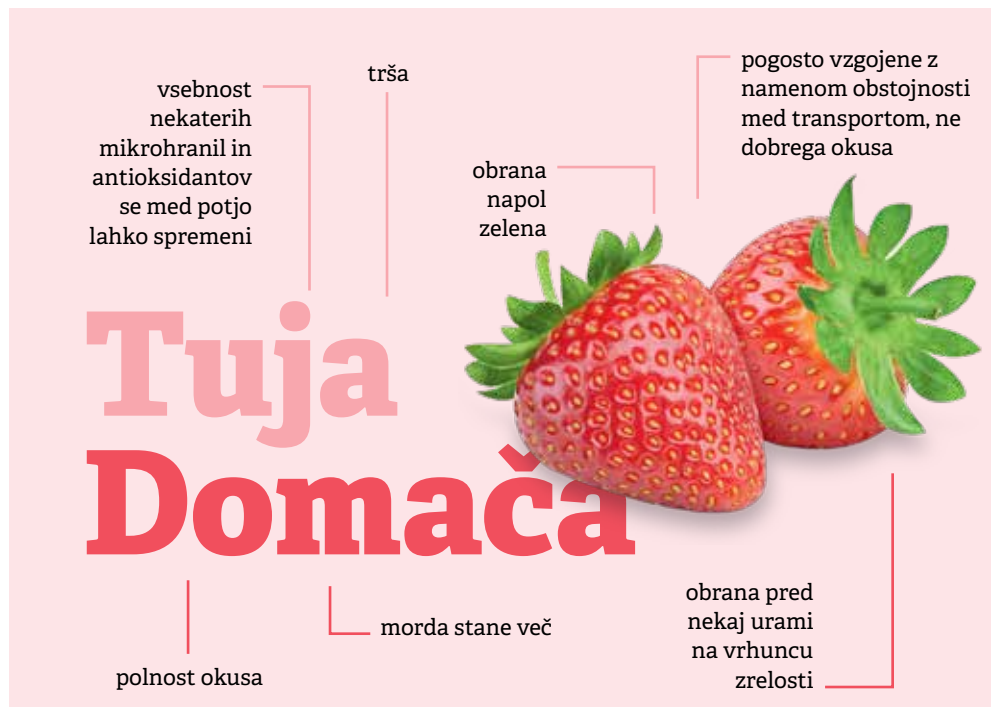
Voda in soda bikarbona ne odstranita pesticidov, saj kemikalije niso le na površini, temveč so del tkiva samega sadeža. Čeprav s pranjem odstranimo nekaj umazanije in del površinskih ostankov, kemičnega koktajla v notranjosti ne moremo izprati.

SLOVENSKI KMET V PRECEPU UVOZA IN DUMPINGA

Uvožene jagode, ki so pridelane na ogromnih plantažah v tujini, se lahko prodajajo po bistveno nižji ceni kot tiste, ki so na manjših kmetijah pridelane v Sloveniji. Manjše kmetije jih lahko pridelujejo v bistveno manjšem obsegu, ob strožjih okoljskih in delovnih standardih, pri višjih stroških dela, z manjšo razpoložljivo delovno silo in z večjo vremensko nepredvidljivostjo.

Veliko vlogo pri tem igrajo velike trgovske verige, ki tekmujejo v zniževanju cen in tako pritiskajo na proizvajalce. Sistem t. i. dumping cen pomeni, da trgovci uvožene jagode pogosto ponujajo po cenah, ki so nižje od dejanskih stroškov pridelave v naši regiji. Takšne cenovne vojne domače kmete sredi njihove najmočnejše sezone prisilijo v zniževanje cen pod prag rentabilnosti in celo pod prag, ki bi pokrival stroške pridelave. Tako določene cene ne odražajo realnih stroškov pridelave in neposredno spodbujajo izkoriščevalske prakse, kakršnim smo priča na jugu Španije. To vodi v nevarno spiralo: ko domači kmet ne more več pokriti niti osnovnih stroškov, raje opusti pridelavo, kar dolgoročno ruši našo samooskrbo in nas potiska v popolno odvisnost od uvoza.

Poleg ekonomskega vidika je tukaj še vprašanje logistike in kakovosti. Jagoda, ki prepotuje 2000 kilometrov v hladilniku, je pogosto

izbrana zaradi boljše obstojnosti in primernosti za transport in ne zaradi okusa. Da preživi pot, mora biti trša, obrana še napol zelena, pri daljšem skladiščenju in prevozu pa se lahko spremeni tudi vsebnost nekaterih mikrohranil in antioksidantov. Domača jagoda, obrana pred nekaj urami na vrhuncu zrelosti, morda stane več, a potrošniku nudi polnost okusa, ki ga uvožen sadež ne more doseči.

IN ZAKAJ SO DOMAČE JAGODE »DRAGE«?

Če bi se potrošnik le eno uro preizkusil v vlogi obiralca, bi hitro razumel, zakaj jagode ne morejo biti poceni. Vsak plod zahteva človeški dotik, sklanjanje do tal, natančno presojo zrelosti in nežno rokovanje, saj že najmanjši pritisk povzroči poškodbo, zaradi katere sadež v nekaj urah zgine.

Pridelava jagod je tekma s časom. Okno idealne zrelosti je izjemno kratko, tveganje pa ogromno. En sam popoldanski naliv, toča, nenadna spomladanska pozeba ali teden preobilnega dežja lahko v trenutku uničijo letoletni trud in naložbo. V nasprotju z jabolki ali krompirjem jagod ne moremo skladiščiti več mesecev. Kmet mora vse, kar je pridelal, prodati takoj, kar ga postavlja v izjemno neenakovreden pogajalski položaj nasproti trgovcem.

MOČ V VAŠI KOŠARICI

Ne bodite neučakani – jagode so dar zgodnjega poletja in ne zgodnje pomladi. Prvi rdeči sadeži na policah sredi marca so plod industrijske prisile, zato je vredno počakati na slovenske jagode ali tiste iz bližnje okolice, kot sta Istra in

Dalmacija, ki dozori pod naravnim soncem in v svojem ritmu.

Nujne so seveda sistemske spremembe. Trgovci svojo kupno moč premalo uporabljajo za izboljšanje razmer na samih plantažah, zato je nujna zavezujoča zakonodaja EU. Le ambiciozen pravni okvir in prepoved prodaje izdelkov, pridelanih na neetičen način, v škodo okolja in narave, bosta trgovce končno prisilila k odgovornosti za celotno dobavno verigo.

Dokler pa zakoni ne začnejo veljati, ostaja najmočnejše orožje v rokah posameznika. Cena domače jagode ni le plačilo za okusen sadež, temveč zavarovalna premija za ohranitev našega podeželja in zagotovilo, da jemo hrano, ki ni zrasla na plečih izkoriščanih ljudi. Nakup lokalne jagode je neposreden prispevek k varovanju okolja, zdravja in ohranitvi kmetijstva za prihodnje generacije. Naslednjič, ko boste stali pred policco, se vprašajte, kakšen priokus želite, da vam pustijo jagode: sladkobo lokalne zemlje ali grenkobo izkoriščanja? ■

NAPOVED TESTA IN CIKLA TEM O JAGODAH

Junij 2026: Kaj izvemo z embalaže (in rezultati ankete)

Julij/avgust 2026: jagode in test (kaj smo izvedeli), domača plat pesticidov (uporaba na vrtilkih in doma)

September 2026: sveže, zamrznjeno ali liofilizirano? Kaj izbrati in kako vse to vključiti v domačo ozimnico?

OB TESTU POKONČNIH BATERIJSKIH SESALNIKOV

Hišni prah pod drobnogledom

BESEDILO dr. ANJA BUBIK, FAKULTETA ZA VARSTVO OKOLJA

Hišni prah je na prvi pogled le nadležna plast delcev na naših policah, a je izjemno kompleksna snov, ki združuje delce iz zunanjega zraka, ostanke materialov, ki nas obdajajo, sledove naših navad in mikroorganizme, ki sobivajo z nami. V njem se zrcali celotna dinamika notranjega okolja, ki ga dihamo, zaužijemo in se ga dotikamo.

Kakovost zraka v notranjih prostorih je eden ključnih dejavnikov našega zdravja, saj večino dneva preživimo v zaprtih okoljih, kjer se onesnaževala zlahka kopičijo. Med najpomembnejšimi nosilci teh snovi je hišni prah, dinamična mešanica delcev, kemikalij in mikroorganizmov, s katerimi smo dnevno v stiku prek vdihavanja, zaužitja in kože. V njem najdemo delce kože, las, vlakna iz tekstila, drobne delce plastike, ostanke hrane, delce iz talnih oblog, pohištva in barv, tudi cvetni prah, pršice in njihove alergene, bakterije, glive in viruse. Prah je zato kemijski in biološki »ekosistem«, ki odraža način našega življenja. Ni le pasivna usedlina, temveč pomemben medij, prek katerega smo lahko izpostavljeni različnim snovem, povezanim s hormonskimi motnjami, razvojnimi učinki, rakotvornostjo, alergijami in drugimi tveganji. Posebej ranljivi so otroci, saj zaradi svojega vedenja zaužijejo več prahu in so obremenitve zaradi manjše telesne mase večje.

HIŠNI PRAH = MATRICA S KEMIKALIJAMI

Hišni prah deluje kot matrica, v kateri se lahko kopičijo kemikalije, s katerimi smo v stiku vsak dan, na primer iz pohištva, talnih in stenskih oblog, elektronike, tekstila in čistil. Med pogosto zaznanimi skupinami so ftalati in drugi mehčalci plastike ter zaviralci gorenja, ki se iz materialov sproščajo ob obrabi ali hlapenju. Posebno pozornost pritegnejo PFAS, t. i. večne kemikalije, ki so zaradi svoje obstojnosti in široke uporabe zaznane v skoraj vseh notranjih okoljih. V prahu najdemo tudi mikroplastiko različnih oblik in velikosti, težke kovine, pesticide in številne organske onesnaževalce, kot so bisfenoli, policiklični aromatski ogljikovodiki, sintetične dišave in barvila. Mnoge od teh snovi so toksične ali potencialno rakotvorne, delujejo kot hormonski motilci

ter so povezane z nevrološkimi, imunskimi, respiratornimi in kardiovaskularnimi učinki, vključno z zmanjšano pljučno funkcijo, astmo in simptomi sindroma bolnih stavb. Te snovi se v prahu zadržujejo dlje časa, zato se možnost izpostavljenosti povečuje, prah pa postane pomemben prenašalec kemikalij v vsakdanjem življenju.

Tudi mikroorganizmi so sestavni del hišnega prahu in vključujejo bakterije, glive, viruse, pršice ter njihove alergene, ki izvirajo iz ljudi, hišnih ljubljencev, hrane, prezračevalnih sistemov in zunanjega zraka. Njihova prisotnost odraža prezračevanje, vlažnost, higieno in rabo prostora, izpostavljenost pa je povezana z astmo, alergijami in poslabšanjem kroničnih pljučnih bolezni, kar je ključno za oceno kakovosti notranjega okolja in za razvoj učinkovitih ukrepov za zmanjšanje izpostavljenosti. ■

ZPS nasvet

Hišni prah sam po sebi ni strup, vendar se v njem po malem lahko kopiči veliko kemikalij, zato je smiselno, da v notranjih prostorih skrbimo za redno čiščenje in dobro prezračevanje. Tveganja, povezana s hišnim prahom, lahko zmanjšamo z rednim mokrim čiščenjem tal in površin, sesanjem s filtrom HEPA in prezračevanjem, zlasti med kuhanjem in čiščenjem. Pomaga tudi uporaba izdelkov brez nepotrebnih kemikalij, izbira materialov z majhnimi emisijami ter redno pranje tekstila in posteljnine. Pri majhnih otrocih je smiselno pogosteje čistiti tla in predmete, ki jih pogosto prijemajo.

REALNOST IN ŽELJE POTROŠNIKOV GLEDE POVRATNE EMBALAŽE PIJAČ

Analiza trga, ki smo jo izvedli v okviru projekta Čisto (jasna oznaka, preprosto vračilo = čista izbira), je pokazala, da so dolgi metri polic v trgovinah zasedeni s pijačo v plastenkah ali pločevinkah za enkratno uporabo, le minimalen del pa zasedajo pijače v povratnih steklenicah. Kot so pokazali rezultati spletne ankete, pomankanje bolj trajnostne alternative moti tudi številne potrošnike.

Naj spomnimo: povratna steklenica prispeva tudi do 70 odstotkov manj izpustov CO₂ kot plastenka, v primerjavi s pločevinko pa je zmanjšanje več kot 50-odstotno.

92 %

potrošnikov bi pijačo v povratni embalaži kupovalo pogosto ali vedno, če bi bila bolj dostopna.

1/3

sodelujočih v anketi takšne embalaže ne prepozna ali pa jo težka prepozna.

37 %

sodelujočih v anketi sistema na razume jasno.

1/5

potrošnikov redno kupuje pijačo v povratni embalaži.

PIJAČA V
STEKLENIGAH JE
BOLJŠEGA OKUSA
IN POMENI MANJ
TVEGANJA ZA
ZDRAVJE.

SPODBUDE ZA NAKUP PIJAČE V POVRATNI EMBALAŽI

Večja izbira

56 %

Bolj preprosto vračilo

44 %

Nižja cena izdelkov

42 %

Bolj jasne oznake

41 %

Izpostavljenost v trgovini

41 %

Informacijska kampanja

27 %

Akcije trgovcev

22 %

ZA KATERE PIJAČE BI SI ŽELELI, DA SO BOLJ POGOSTO PAKIRANE V POVRATNO EMBALAŽO?

Mleko

67 %

Voda

58 %

Sokovi

58 %

Jogurti

57 %

Pivo

42 %

Vino

38 %

Gazirane pijače

35 %

KAJ PRISPEVA K ODILOČITVI ZA EMBALAŽO PIJAČE?

Okoljski vpliv

35 %

Razpoložljivost

21 %

Praktičnost

14 %

Navada

14 %

Cena

9 %

KAKŠNE SO OVIRE PRI NAKUPU PIJAČE V POVRATNI EMBALAŽI?

Premalo izbire

53 %

Zapleteno vračilo

30 %

Teža steklenic

25 %

Nepoznavanja delovanja sistema

24 %

Ni prostora za shranjevanje prazne embalaže

19 %

Časovno zamudno

17 %

Ni ovir

14 %

CENA PIJAČE V
POVRATNI EMBALAŽI
JE POGOSTO VIŠJA.